

Arbetet har åtskilliga positiva sidor av vilka det inte minst positiva är den ställvis förekommande synnerligen uppfriskande ironin samt det levande språket som många anser att vetenskapsidkare inte behärskar. Jag ville gärna ge ett citat från bokens slut: "Kanske dårkörden också är ett tecken på den mentalhistoriskt nya företeelsen, att döden har skjutits undan från människans tankevärld. Detta betedande, som står i strid med alla tidigare historiska skedens, skapades i Amerika där det blivit god sed att övertyga en döende anförvant att han inte håller på att dö och där man balsamerar den döde och lägger honom i en glaskista för att övertyga de efterlevande att han inte är död. Amerikanismen har genomsyrat Västeuropa men så här långt i förträngning av döden har man dock inte gått." (s. 264 översättning B.M)

En bok man gärna läser flere gånger och sedan återkommer till för att slå upp i.

Beatrice Moring

Maria Henriksdotter från Kytäjärvi by

Katri Lehto, *Maria Heikintytär Kytäjältä – Ihmisiä ja kohtaloita 1700-luvun Suomessa* [Maria Henriksdotter från Kytjä – Människor och öden i 1700-talets Finland]. Otava 208 s. Keuruu 1989.

Såsom även i sin förra bok, *Kytäjän kreivitär – Marie Linderin elämä*, rör sig Katri Lehto också nu i sin hemtrakt Kytäjärvi by i södra Tavastland. Denna gång skildrar hon med inlevelse och kunskap människor och människöden i 1700-talets Finland, med huvdvikt på ett barnamordsfall år 1707.

Boken är inte en akademisk undersökning i vedertagen bemärkelse, eftersom den inte innehåller noggranna källhänvisningar, komplett källförteckning eller den form av argumentation som är typisk för vetenskapliga undersökningar. När man läser boken märker man att särskilt avsnittet om barnamordet saknar anknytningar till både inhemsk och internationell forskning. Däremot innehåller boken

ställvis ett angreppssätt som tyder på beläsenhet och inlevelseförmåga och som har möjliggjort kritiska ställningstaganden. Författarens avsikt har uppenbarligen aldrig varit att bidra med ny kunskap om barnamord på 1700-talet. Hon har i första hand skrivit en allmän framställning med lokalhistorisk anknytning, där människor och deras vardag levandegör även de politiska, kulturella, ekonomiska och klimatologiska förändringarna i det svenska riket från 1600-talet och ända fram till mitten på 1700-talet. Författaren har uppenbarligen velat skriva ett liknande verk över Kytjärvi by som Emanuel Le Roy Ladurie år 1975 publicerade om den franska byn Montaignou 1294–1324. Därför skriver hon inte heller endast för en snäv grupp historiker, utan hennes målgrupp är den bildade allmänheten och dess intressen.

Boken representerar inte någon bestämd historisk tradition, men Lehto har utan tvekan haft sinne för vad som ligger i tiden. Det är vardagshistorien hon försöker levandegöra genom att låta de historiska källorna tala för sig. Är hon då okritisk i sitt sätt att behandla sina källor? Något entydigt svar kan inte ges. Uppenbart är att författaren hämtar kunskap ur ett brett register av källor och förhåller sig både kritiskt och inlevelsefullt till dem. Ibland har hon tyvärr fallit för lockelsen att okritiskt betrakta källmaterialet som fullständigt och självtillräckligt.

En fråga som omedelbart inställer sig är varför Lehto valt ett barnamordsfall som centrum för skildringen av livet i en by på 1700-talet. Är det förebilden Montaignou med dess inkvisitionsprotokoll som fått henne att leta efter något som protokollförts, om inte lika exakt, så i varje fall vanligtvis noggrannare än övriga brott. Eller förför hon medvetet läsaren och ger nutidsmänniskan den portion av chockskildringar, som också journalistiken utövar i dag?

Lehto förklarar inte mycket, ifrågasätter inte heller. Hon låter källorna tala och skriver narrativ social- och även kvinnohistoria utan att våga sig på större kausala förklaringar. Ibland är författaren onödigt försiktig med att dra slutledningar. Mycket tyder på att hon kunde klara av mera. Hon skriver med empati och en uppenbar tendens som är fräsch. Detta är hon också fullt medveten om och säger rakt ut att personerna i källorna under årens lopp blivit mera nyanserade för henne och att hon har börjat fantisera om hur de kan ha tänkt och känt. Boken är därför närmast en historisk roman utan att helt vara fiktiv prosa, eftersom här finns en påtaglig verklighet som kan spåras i källorna. Slutsumman är en historia där saga och historisk verklighet vävs in i varandra.

Boken är ett resultat av noggranna källstudier. Källmaterialet är omfattande och innefattar representativa källor på det lokalhistoriska forskningsområdet. Trots att källhänvisningarna tekniskt sett saknas

är det lätt att spåra ursprunget och författaren underlättar detta genom att klart särskilja när hon fabulerar och när hon skriver om bevisbar historisk verklighet. Hon bygger sin kunskap på bland annat sockenhistorier, släktforskning, kyrkböcker, domböcker (huvudkälla), länsräkenskaper, mantalslängder, jordeböcker, lantmåteristyrelessens kartor, psalmböcker och litteratur. Lehtos styrka är att hon blåser liv i 1700-tals människorna och deras livsbetingelser och tankar. Samtidigt irriterar hennes lust att lägga orden i folks mun och ibland tar fantasin överhanden.

Själva utgåvan är välgjord. Bildmaterialet är rikt och ofta belyser de innehållet ytterligare. Förlaget har satsat stort och redan låtit boken tryckas i två upplagor, sammanlagt 8 000 exemplar, vilket är mer än vanligt för facklitteratur som boken har klassificerats som.

Handlingen i boken omspannar således tiden från nödåret 1601 till lilla ofreden. Bildmaterialet omfattar däremot till och med fotografier över Kytjärvi på 1920-talet. Ett tiotal landbors släktband och livsöden, som på något sätt berördes av barnmordet skildras med inflikningar i storpolitiska skeenden, biskopars, godsägares och länsmäns släkthistoria, stora reduktionen, fängelsehistoria och barnmordet. Författaren skriver bland annat om en häxprocess, en vigsel i Kytjärvi och när den första toiletten kom till byn. Hon skildrar också livet i byn efter barnmordet, hur de medskyldiga straffades och posthumt. Boken avslutas med ett kapitel om tankar som författaren tänker sig att innehavaren av Ånäs, traktens säteri, tänkt som gammal man.

Själva behandlingen av barnmordet följer dombokens ordning. Lehto refererar vad som försiggick och vem som sade vad på tinget den 23.9.1707 i Konkala, där den 19 år gamla vallpigan Maria Henrikdotter stod inför rätta. Författaren skildrar ytterligare hur Maria kan ha haft det i fängelset i väntan på hovrättens slutliga fällande dom som föll i slutet av oktober 1707. I övrigt skriver hon mycket lite om Maria, vilket troligen beror på att det inte finns uppgifter. Ett särskilt kapitel ägnas slutligen åt domen och straffet och ett åt de medskyldiga och hur det gick för dem.

Bidrar då Lehto med något nytt till forskningen om barnamord i Finland? Svaret är både ja och nej. Hon beskriver förloppet och domen, såsom även övriga som forskat i barnamord i Finland gjort. Det nya är hennes angreppssätt, strävan att samtidigt penetrera många källor och blåsa liv i det samhälle barnamörderskan levde i.

Katri Lehto har gjort ett gott arbete och om avsikten med boken har varit att med Montaignou som förebild skildra en bys liv utgående från tillgängligt domboksmaterial, då har hon lyckats mycket väl.

Mona Rautelin